

Nacrt

Bosna i Hercegovina

Federacija Bosne i Hercegovine

Županija Zapadnohercegovačka/Zapadnohercegovački kanton

Akcijski plan u oblasti invalidnosti

za period od 2013. do 2016. godine

FEDERALNI PROGRAM ZA ORGANIZACIJE OSOBA S INVALIDITETOM U LOKALNIM ZAJEDNICAMA:

Stvaranje preduslova za ostvarivanje ciljeva strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Ovaj dokument je izrađen uz finansijsku podršku **Vlade FBiH i Federalnog ministarstva rada i socijalne politike**, a u okviru projekta „**Akcioni planovi za ostvarivanje ciljeva strategije u oblasti invalidnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine**“, koji implementira Savez organizacija za podršku osobama s intelektualnim teškoćama Federacije Bosne i Hercegovine SUMERO i Koalicije Udruga osoba sa invaliditetom Županije Zapadnohercegovačke „Zajedno kroz život“.

Članice Koalicije „Zajedno kroz život“:

1. Udruga roditelja djece s posebnim potrebama „Nada“ Tomislavgrad;
2. Udruga invalida Zapadnohercegovačke županije, podružnica Posušje;
3. Udruga roditelja djece s posebnim potrebama „Duga“ Ljubuški;
4. Humanitarna organizacija „Prijatelj“ Ljubuški;
5. Rehabilitacijski centar „Marija naša nada“ Široki Brijeg;
6. Udruga građana, roditelja, prijatelja, osoba s invaliditetom i posebnim potrebama „Utjeha“ Široki Brijeg;
7. Udruga oboljelih od cerebralne paralize i osoba s invaliditetom Županije Zapadnohercegovačke.

Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Koalicije „Zajedno kroz život“ koju predstavlja Udruga roditelja djece s posebnim potrebama „Nada“ Tomislavgrad.

Autori:

Grupa autora članova Koalicije „Zajedno kroz život“

Saradnici:

Haris Haverić

Sabina Čano

Elvira Bešlija

Fikret Zuko

Amila Biberkić

Vedrana Zaimović

Korektura i lektura: grupa autora članova Koalicije „Zajedno kroz život“

Grafički dizajn i štampa: T&T concept d.o.o Sarajevo

Tiraž: Kompleti za pet regija 60 primjeraka + CD verzija dokumenta

Godina: 2013

SADRŽAJ:

1. UVOD	5
1.1 PRAVNO - INSTITUCIONALNI OSNOV ZA DONOŠENJE LPAI	5
1.2 OPIS PROCESA IZRADE NACRTA LPAI	5
1.3 RADNA TIJELA „KOALICIJE OOSI ŽUPANIJE ZAPADNOHERCEGOVAČKE“	6
1.4 ANALIZA TRENUTNOG STANJE U OBLASTI INVALIDNOSTI ŽZH.....	6
2. PLAN MJERA I RJEŠENJA KOJE TREBA PROVESTI	7
Vizija	7
Misija.....	7
Pregled odabranih prioriternih oblasti:	7
2.1 SERVISI PODRŠKE	8
2.2 PRISTUPAČNOST.....	12
2.3 OBRAZOVANJE	13
3. NADGLEĐANJE I PROVOĐENJE LPAI U ŽZH	15
4. PRILOG	16

OSI – Osobe s invaliditetom

OOSI – Organizacije osoba s invaliditetom

LPAI – Lokalni plan akcija u oblasti invalidnosti

1. UVOD

1.1 PRAVNO INSTUTICIONALNI OSNOV ZA DONOŠENJE LPAI

Akcijski plan u oblasti invalidnosti je strateški dokument koji povezuje konkretne mjere i akcije koje treba poduzeti da bi se na odgovarajući način odgovorilo na potrebe i prava osoba s invaliditetom u lokalnoj zajednici. Zasniva se na potrebama osoba s invaliditetom i sadrži načine najracionalnijeg korištenja postojećih resursa u cilju njihove pune integracije u lokalnu zajednicu.

Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije (World Health Organization), invaliditet je bilo kakvo ograničenje ili nedostatak sposobnosti za obavljanje neke aktivnosti na način ili u obimu koji se smatra normalnim za ljudsko biće.

Međunarodna konvencija o pravima osoba sa invaliditetom definira termin "osoba s invaliditetom" kao "osobu s urođenom ili stečenom fizičkom, senzornom, intelektualnom ili emocionalnom umanjenom sposobnošću koje uslijed društvenih ili drugih prepreka nemaju mogućnost ili imaju smanjene mogućnosti da se uključe u aktivnosti društva na istom nivou sa drugima, bez obzira na to da li mogu da se ostvaruju spomenute aktivnosti uz upotrebu tehničkih pomagala ili uz službe podrške".

Temeljno načelo Akcijskog plana je obveza društva osigurati svim građanima da u najmanjoj mogućoj mjeri osjete posljedice invaliditeta putem aktivne podrške zdravom načinu života, primjerene zdravstvene skrbi, rehabilitacije, sigurnijeg okruženja i zajednice koja je spremna na pružanje podrške. Ključni cilj Akcijskog plana je postizanje potpunog sudjelovanja osoba s invaliditetom u društvu, s aktualiziranjem problema invaliditeta na svim područjima kao krajnjim ciljem.

Akcijski plan u oblasti invalidnosti obuhvaća period od 2012. – 2015. godine i područje Županije Zapadnohercegovačke.

1.2 OPIS PROCESA IZRADE NACRTA LPAI

U državi Bosni i Hercegovini, Županiji Zapadnohercegovačkoj, u gradu Širokom Brijegu, sedam Udruga osoba s invaliditetom dana 01. kolovoza 2012. godine potpisalo je Sporazum o stvaranju Koalicije Udruga osoba s invaliditetom Županije Zapadnohercegovačke „Zajedno kroz život“ (u daljem tekstu Koalicija).

Navedenu Koaliciju sačinjavaju:

1. Udruga roditelja djece s posebnim potrebama „Nada“ Tomislavgrad;
2. Udruga invalida Zapadnohercegovačke županije, podružnica Posušje;
3. Udruga roditelja djece s posebnim potrebama „Duga“ Ljubuški;
4. Humanitarna organizacija „Prijatelj“ Ljubuški;
5. Rehabilitacijski centar „Marija naša nada“ Široki Brijeg;
6. Udruga građana, roditelja, prijatelja, osoba s invaliditetom i posebnim potrebama „Utjeha“ Široki Brijeg;
7. Udruga oboljelih od cerebralne paralize i osoba s invaliditetom Županije Zapadnohercegovačke.

1.3 RADNE TIJELA „KOALICIJE OOSI ŽUPANIJE ZAPADNOHERCEGOVAČKE“

Koaliciju „Zajedno kroz život“ sačinjavaju sljedeća tijela:

Predsjednik – Magdalena Marinčić, Udruga „Nada“ Tomislavgrad

Tajnik – Anita Anić, HO „Prijatelj“ Ljubuški

Radna grupa za medije:

- Magdalena Marinčić, Udruga „Nada“ Tomislavgrad;
- Tatjana Kosak, Udruga „Utjeha“ Široki Brijeg;
- Anka Miličević i Mara Penava, Udruga OSI Posušje.

Radna grupa za lobiranje:

- Ivan Primorac, Udruga oboljelih od CP i OSI ŽZH;
- Ana Bilić, HO „Prijatelj“ Ljubuški;
- Marija Markota, Udruga „Duga“ Ljubuški.

Radna grupa za izradu Akcionog plana:

- Zora Skoko, Udruga „Duga“ Ljubuški;
- Edo Duranović, Udruga „Utjeha“ Široki Brijeg;
- Grgo Čolak i Mirela Artuković, Rehabilitacijski centar „Marija naša nada“ Široki Brijeg;
- Dijana Bandur, HO „Prijatelj“ Ljubuški.

1.4 ANALIZA TRENUTNOG STANJA U OBLASTI INVALIDNOSTI ŽUPANIJE ZAPADNOHERCEGOVAČKE

Naša Županija je utemeljena 1996. godine i nalazi se u jugo-zapadnom dijelu Bosne i Hercegovine. Sačinjavaju je četiri općine i to Posušje, Grude, Ljubuški i Široki Brijeg. U Širokom Brijegu koji je centar Županije smješteni su Vlada i Skupština, dok su ministarstva ravnomjerno raspoređena u sve četiri općine. Prostor koji obuhvata iznosi oko 1.363 km², od toga obradive površine je oko 28.000 hektara a pod šumom se nalazi oko 81.000 hektara.

Po popisu iz 1991. godine ukupan broj stanovnika iznosio je oko 89.000, od toga broja 98% stanovništva su Hrvati, a 2% su Bošnjaci i Srbi, koji su danas konstitutivni narodi u Bosni i Hercegovini.

Dio burne i bogate povijesti može se pronaći u Ljubuškom u Muzeju Humac koji je ujedno i prvi utemeljeni muzej u BiH i Franjevačkoj arheološkoj zbirci u Gorici. Na prostoru naše Županije ljudi su se od davnina bavili poljoprivredom i stočarstvom. Prepoznatljive kulture su Hercegovački duhan-ravnjak, zvani žuto zlato, vinogradi su izrodili svjetski poznata vina žilavku i blatinu, od vrsta voćaka egzistiraju smokve, jabuke, šljive, šipci, kruške, višnje, dunje, orasi, kupine i u zadnje vrijeme masline, uzgajaju se sve vrste povrća a izdvaja se raštika, Hercegovački med i proizvodi od njega su rasprostranjeni diljem Europe. U razvoju je proizvodnja mesa i mlijeka i neizostavnu trpezu čine hercegovački pršut i sir iz mijeha.

Obrazovne i kulturne ustanove, vrtići, osnovne i srednje škole, matice, Akademija likovnih umjetnosti, upotpunjuju svakodnevni život.

Turističku ponudu obogaćuju novo-izgrađeni hoteli u svim općinama , brojni nacionalni restorani sa raznovrsnom gastronomijom, park prirode Blidinje sa skijaškim stazama i uspinjačama, kao i neizostavni lov i ribolov.

Sportske aktivnosti su također zastupljene u Županiji, a zapažene rezultate postižu Košarkaški klub Široki Brijeg, Rukometni klub Izviđač iz Ljubuškog i Nogometni klub Široki Brijeg.

Geostrategijski položaj, mediteranska klima, brojne rijeke i jezera, u kojoj nema prljave industrije, čine našu Županiju primamljivom za strana ulaganja i dalji razvoj i prosperitet.

Djelatnici spomenutih Udruga su godinama nesebično i predano posvećivali pozornost i aktivnim radom oblikovali mjere pomoći, zaštite i osposobljavanja osoba s invaliditetom. U eri siromaštva, pohlepe, nemorala i sveopće krize koja zapljuskuje i naše Društvo hrabri volonteri su zacrtali cilj povezivanjem Udruga kako bi poboljšali položaj osoba s invaliditetom na lokalnom nivou a koji su godinama neopravdano zanemarivani od strane lokalnih institucija.

Pošto je i BiH potpisnica Konvencije UN o pravima osoba s invaliditetom u cilju stvaranja uvjeta za implementaciju Politike u oblasti invalidnosti u BiH i usklađivanja djelokruga na području zaštite osoba s invaliditetom (u daljem tekstu OSI) sa dostignutim europskim i svjetskim standardima i trendovima koji imaju za cilj stvarno nastojanje, da sva područja života i djelovanja budu otvorena i pristupačna OSI, Federacija BiH je u okviru svojih ustavnih nadležnosti pripremila Strategiju i Plan akcije za izjednačavanje mogućnosti za OSI u Federaciji BiH za period 2011-2015.godine.

Sukladno Konvenciji UN kao i UN Standardnim pravilima za izjednačavanje mogućnosti OSI te Strategije i Plana Federacije BiH 2011-2015. god. Koalicija „Zajedno kroz život“ je pokrenula proces uključivanja oblasti invalidnosti u lokalnu politiku Zapadnohercegovačke Županije. Držeći se zacrtanog i dosljednosti pred lokalnim vlastima, usklađujući partnerski odnos s njima kako bi zajednički definirali viziju o inkluzivnosti našega Društva, realizaciju potrebnih ciljeva, kao i načina i koraka za postizanje tih ciljeva, izradili smo plan i to Lokalni plan akcije u oblasti invalidnosti (u daljem tekstu LPAI) za period 2012-2015. godine.

2. PLAN MJERA I RJEŠENJA KOJE TREBA PROVESTI

Vizija

Društvo jednakih prava za sve.

Misija

Primjenom međunarodnih standarda obezbijediti uvjete kroz institucionalna rješenja sa ciljem kvalitetnog zadovoljavanja potreba OSI u lokalnoj zajednici.

Pregled prioriternih oblasti:

LPAI za širu javnost predstavlja plan koji povezuje niz akcija i mjera koje trebaju biti sprovedene da bi se na odgovarajući način zagovaralo na potrebe i prava svih OSI u Tomislavgradu, Posušju, Ljubuškom, Grudama i Širokom Brijegu, općinama kao lokalnim zajednicama. LPAI u Zapadnohercegovačkoj Županiji u biti je srednjoročni plan aktivnosti svih društvenih aktera koji će razvijati Koalicija u suradnji sa lokalnom vlašću i

drugih zainteresiranih grupa a koji ima za cilj da omogući Društvu da na jednostavan, primjeren i adekvatan način, u skladu sa resursima zajednice u kojoj živimo i radimo zadovolji potrebe OSI u samoj zajednici, osnažujući tako temelj građanskog društva kome naša Županija teži, dok uspješnost realiziranja ovog strateškog cilja biti će moguće mjeriti i stupnjem ispunjenja zadanih ciljeva koje ovaj LPAI postavlja. LPAI u našoj Županiji predstavlja i razvojni dokument, kompleksan je pošto sve ono što smo isplanirali potrebno je sprovesti kroz institucije lokalne vlasti za period 2012.-2015.godina. Ujedno LPAI u našoj Županiji je i obveza društva da osigura svim stanovnicima da u najmanjoj mogućoj mjeri osjete posljedice invaliditeta promocijom zdravlja i zdravog načina života, adekvatnim uslugama zdravstvenih i rehabilitacijskih institucija, osiguranog životnog ozračja edukacijom obrazovnih stručnjaka i spremnost pružanja podrške OSI lokalne zajednice. U LPAI naglašavamo i bitne prioritete na bazi naših potreba u Zapadnohercegovačkoj Županiji i to:

1. Stanovanje uz podršku
2. Pristupačnost
3. Obrazovanje

Navedeni prioriteti detaljno su obrazloženi u procesu razvoja LPAI u našoj zajednici. Inače, u samom procesu izrade LPAI Zapadnohercegovačke Županije učestvovali su aktivno volonteri članica Koalicije na čemu smo im istinski zahvalni, pošto njihov trud, rad i uloženi napor "uvijek se isplati".

U očekivanju budućeg realiziranja planiranih prioriteta iskreno se nadamo značajnom doprinosu izgradnje uspješnog Društva u kojemu neće najvažniji dar života biti slava, nit bogatstvo, nit snaga, nit ljepota, nego će biti vladavina solidarnosti, jednakost mogućnosti, ljubav i dobrota.

2.1 PRIORITETNA OBLAST: SERVISI PODRŠKE (Stanovanje u lokalnoj zajednici uz podršku)

Uvod: Pravo na život u zajednici jedno je od temeljnih ljudskih prava. Život u zajednici ne podrazumijeva samo fizičku prisutnost, njega karakteriziraju odnosi i aktivnosti, stečena iskustva i emocije. Zbog smještaja u stacionarne ustanove i nedostupnosti redovnih službi obrazovanja i zapošljavanja mnoge osobe s intelektualnim teškoćama isključene su iz našeg društva. Veća prisutnost i aktivnija uključenost osoba s intelektualnim teškoćama u sadržaje zajednice mijenjaju stavove društva. Činjenica da osoba ima intelektualne teškoće više ne smije biti njena jedina karakteristika.

Mogućnost donošenja odluka o svom životu jedna je od karakteristika odraslih osoba. Dok se odluke izbora hrane znatno razlikuju od odluka izbora mjesta stanovanja ili odluke o sklapanju braka, sve odluke su od velike važnosti u razvoju samoodređenja. Svi ljudi se u donošenju nekih odluka oslanjaju na bliske osobe (roditelji, prijatelji) ili stručno osoblje (liječnik, odvjetnik). Ponekad, također trebamo podršku kako bi preuzeli odgovornost za naše odluke i njihove posljedice. Stoga, osobe s intelektualnim teškoćama imaju pravo na podršku pri donošenju nekih odluka o tome kako žele živjeti svoj život. Neke osobe s intelektualnim teškoćama trebaju i podršku kako bi preuzele odgovornost za svoje odluke.

2.1.1 PRIORITETNA POTREBA: STANOVANJE U LOKALNOJ ZAJEDNICI UZ PODRŠKU

Usluga stanovanja uz podršku namijenjena je svim osobama s intelektualnim teškoćama koje trebaju podršku kako bi vodile samoodređene živote u zajednici. Samoodređen život se odnosi na mogućnost

donošenja odluka i upravljanja svojim životom u najvećoj mogućoj mjeri. Usluga predstavlja alternativu institucionalnoj skrbi te je usmjerena na ostvarivanje prava osobe kao jednakopravnog građana društva. Potpisujući UN Konvenciju država BiH kao i sve ostale potpisnice Konvencije potvrdile su da osobe sa invaliditetom trebaju i mogu ravnopravno sudjelovati u svim sferama života kao i ostatak društva, te da će poduzeti sve potrebne mjere kako bi to omogućile.

Standardno pravilo UN:

Član 5. RAVNOPRAVNOST I NEDISKRIMINACIJA

Član 10. PRAVO NA ŽIVOT

Član 19. SAMOSTALNI ŽIVOT I UKLJUČENOST U LOKALNU ZAJEDNICU

Analiza trenutnog stanja u ŽZH

Prema podacima Centra za socijalni rad na području ŽZH, trenutno su u ustanovama za stacionarski smještaj diljem Bosne i Hercegovine te Republike Hrvatske smještene 74 osobe s invaliditetom. Naime, prema istraživanju Saveza Sumero prosječna cijena mjesečnog smještaja za jednu osobu u ustanovama socijalne zaštite u BiH iznosi cca. 790,00 KM (od 273,00 KM do 1.800,00 KM). Prema broju osoba s područja ŽZH smještenih u ustanove socijalne zaštite dolazimo do podatka da mjesečna izdvajanja iznose 58.460,00 KM, što na godišnjoj razini iznosi 701.520,00 KM.

Prema podacima koje smo dobili iz Centra za socijalni rad Posušje, trenutni broj osoba s invaliditetom koje koriste usluge institucijskog smještaja je 15 osoba:

- Zavod za zaštitu djece i omladine Pazarić – 7 osoba;
- Zavod za zbrinjavanje mentalno-invalidnih osoba Bakovići-Fojnica – 4 osobe;
- Zavod za zbrinjavanje mentalno-invalidnih osoba R. Hrvatska – 2 osobe;
- Rehabilitacijski centar za osobe s posebnim potrebama „Sveta Obitelj“ – 2 osobe.

Iz ovih podataka je vidljivo da mjesečna izdvajanja za smještaj u ustanove socijalne zaštite za općinu Posušje iznose 11.850,00 KM, odnosno 142.200,00 KM godišnje.

Prema podacima koje smo dobili iz Centra za socijalni rad Ljubuški trenutni broj osoba s invaliditetom koje koriste usluge institucijskog smještaja je 23 osobe:

- Zavod za zaštitu djece i omladine Pazarić – 4 osobe;
- Zavod za zbrinjavanje mentalno-invalidnih osoba Bakovići-Fojnica – 16 osoba;
- Zavod za zbrinjavanje mentalno-invalidnih osoba Drin-Fojnica – 2 osobe;
- Zavod za zaštitu ženske djece i mladeži Višegrad – 1 osoba.

Iz podataka koje imamo za općinu Ljubuški vidljivo je da mjesečna izdvajanja za smještaj u ustanove socijalne zaštite iznose 18.170,00 KM, što na godišnjoj razini iznosi 218.040,00 KM.

Prema podacima koje smo dobili iz Centra za socijalni rad Široki Brijeg trenutni broj osoba s invaliditetom koje koriste usluge institucijskog smještaja je 14 osoba:

- Zavod za zaštitu djece i omladine Pazarić – 13 osoba;
- Zavod za zbrinjavanje mentalno-invalidnih osoba R. Hrvatska – 1 osoba.

Iz ovih podataka možemo zaključiti za smještaj osoba iz Širokog Brijega u ustanove socijalne zaštite mjesečna izdvajanja iznose 11.060,00 KM što je na godišnjoj razini 132.720,00 KM.

Prema podacima koje smo dobili iz Centra za socijalni rad Grude trenutni broj osoba s invaliditetom koje koriste usluge institucijskog smještaja je 22 osobe:

- Zavod za zaštitu djece i omladine Pazarić – 5 osoba;
- Zavod za zbrinjavanje mentalno-invalidnih osoba Bakovići-Fojnica – 11 osoba;
- Centar za rehabilitaciju „Fra Ante Sekelez“ Vrlika, R. Hrvatska – 6 osoba.

Iz podataka o broju smještenih osoba u ustanove socijalne zaštite vidljivo je da izdvajanja za općinu Grude iznose 17.380,00 KM na mjesečnoj razini, te 208.560,00 KM na godišnjoj razini.

Karakteristike potrebe

Provodeći istraživanje o broju smještenih osoba u ustanove socijalne zaštite s područja ŽZH dolazimo do podataka da se na godišnjoj razini za smještaj osoba izdvajaju sredstva u iznosu od cca. 701.520,00 KM. U suradnji sa Savezom SUMERO također smo došli do podataka o kvaliteti smještaja te uvjeta u kojima žive osobe s invaliditetom smještene u ustanove, a koji uglavnom ne zadovoljavaju ni osnovne ljudske potrebe a ne izbor.

Trenutno na području ŽZH imamo 1241 osobu s invaliditetom, od čega 465 osoba u Širokom Brijegu, 453 osobe u Ljubuškom, 200 u Grudama te 130 osoba u Posušju. U ŽZH osim Udruga koje se trude omogućiti osobama s invaliditetom što normalnije uvjete za život, različitog stručnog kadra, postoji i Centar za djecu s poteškoćama u razvoju „Marija naša nada“ koji kroz različite oblike tretmana bilo da se radi o dnevnom tretmanu (boravak u centru od 08.00 – 16.00h) ili ambulantnom tretmanu trenutno skrbi o 76-ero djece s poteškoćama u psihomotornom razvoju. Stručni tim koji izrađuje individualne programe za rad sa djecom veliku pozornost obraća na aktivnosti samozbrinjavanja što bi uvelike moglo pomoći jednog dana kada i ova djeca budu kandidati za samostalan život u lokalnoj zajednici.

U našoj zajednici trenutno nema ni jedne stambene zajednice za osobe s invaliditetom. Prema članu 19. UN Konvencije, država BiH kao i ostale potpisnice Konvencije, osobama s invaliditetom priznaje jednako pravo da žive u zajednici i uživanje prava izbora jednako sa drugim osobama i poduzimanje efektivnih i odgovarajućih mjera kako bi olakšale osobama s invaliditetom da u potpunosti uživaju ovo pravo, omogućile njihovu punu uključenost u zajednicu i učešće u životu zajednice, uključujući poduzimanje mjera kako bi im to osigurale.

Kako bi tim ljudima čija se prava na život ne razlikuju od ostalih ljudi koji žive u zajednici omogućili uvjete za normalan život u zajednici, izvršili deinstitucionalizaciju za osobe koje to žele te prevenirali daljnju institucionalizaciju moramo poduzeti određene mjere.

Konkretni koraci:

KORAK **Pokretanje četiri stambene zajednice za osobe s invaliditetom na području ŽZH, i to po jednu u svakoj općini**

1

Cilj: U periodu od 2012 - 2015 godine deinstitucionalizirati 21% osoba s invaliditetom trenutno smještenih u različite institucije, te prevenirati smještaj potencijalnih kandidata koji se nalaze na listi čekanja za smještaj.

Detaljne karakteristike potrebe:

- U ŽZH ne postoji ni jedna stambena zajednica za osobe s invaliditetom
- Iz ŽZH za smještaj osoba sa invaliditetom mjesečno se izdvaja cca. 58.460,00 KM, odnosno

701.520,00 KM godišnje (pokretanjem projekta stanovanje uz podršku određen iznos sredstava ostaje u lokalnoj zajednici);

- Prevencija daljnjeg smještaja u institucije za osobe koje to ne žele, te povratak osoba iz institucija u život u lokalnoj zajednici;
- Upošljavanje stručnog osoblja koje bi pružalo podršku OSI u stanovanju u stambenim zajednicama te na taj način smanjivanje broja nezaposlenih na području ŽZH (stručnjaci se mogu pronaći na Zavodu za zapošljavanje ŽZH);
- Ovakvim načinom zbrinjavanja OSI ujedno bi radili na podizanju svijesti društva u našoj zajednici o OSI;
- Edukacija osoblja koje bi pružalo podršku osobama s invaliditetom u životu u stambenim zajednicama.

Postojeći resursi:

- ŽZH već izdvaja sredstva koja na godišnjoj razini iznose cca. 701.420,00 KM kako bih 74 OSI bile smještene u institucije, te bi pokretanjem projekta stanovanje uz podršku za početak određen iznos sredstava koji se ionako izdvaja preusmjerio u ŽZH. Ako uzmemo u obzir prosječnu cijenu smještaja povrat sredstava u ŽZH na mjesečnoj razini iznosio bih 12.480,00 KM što znači 149.760,00 KM godišnje za predviđenih 21% osoba (16 osoba);
- Troškovi stanovanja uz podršku u lokalnoj zajednici mjesečno bih iznosili 750,00 KM po osobi (najam stana 110,00 KM, hrana 200,00 KM, komunalije 75,00 KM, osiguranje osobe i stana 5,00 KM, odjeća i obuća 50,00 KM, različite aktivnosti u zajednici 40,00 KM, osoblje 270,00 KM – prema dosadašnjim iskustvu u već pokrenutim stambenim zajednicama na prostoru BiH to su dostatni iznosi koji su potrebni kako bi jedna osoba imala adekvatne uvjete za život u lokalnoj zajednici. Iz svega navedenog vidimo da su mjesečna izdvajanja za život u stanovanju uz podršku iznos koji je potreban za jednu osobu iznosi čak i manje od prosječnog iznosa koji se trenutno izdvaja za smještaj u institucije;
- Na Zavodu za zapošljavanje ŽZH postoji određeni broj stručnjaka koji bi se mogao uposliti kao asistenti osobama koje budu korisnici projekta stanovanja uz podršku;
- U svakoj općini moguće je iznajmiti i adekvatno opremiti odnosno prilagoditi stambeni prostor;
- Centar za socijalni rad u svakoj od općina koji mogu biti jedni od ključnih stručnjaka u pokretanju stanovanja uz podršku;
- U svakoj općini djeluju Udruge za OSI koje sa svojim iskustvom mogu pomoći;
- Na nivou Županije postoji Rehabilitacijski centar „Marija naša nada“ koji ima dugogodišnje iskustvo u radu s djecom s poteškoćama u psihomotornom razvoju, te također može svojim iskustvom i znanjem pridonijeti u realizaciji i daljnjem radu u stanovanju uz podršku;
- Stručnjaci koji kroz svoju naobrazbu i iskustvo također mogu doprinijeti projektu (stručnjaci različitih profila uposljeni u školama, vrtićima i centru „Marija naša nada“).

Zaključak:

Nakon usvajanja te provedbe ovog plana o stanovanja uz podršku 21% osoba trenutno smještenih u institucije bilo bi smješteno u lokalne stambene zajednice.

Realizacijom ovog plana bi se standardna pravila UN Konvencije i to član 5. Ravnopravnost i nediskriminacija, član 10. Pravo na život te član 19. samostalni život i uključenost u lokalnoj zajednici za 21% (16 osoba) s intelektualnim oštećenjima koje su trenutno smještene u institucije.

Kroz usvajanje i provedbu plana osim što bih se omogućio kvalitetan odnosno život na koji osobe s invaliditetom imaju potpuno pravo kao i ostali članovi društva, kroz različite aktivnosti bih se ujedno podizala svijest društva o OSI te njihovim potrebama i pravima.

2.2 PRIORITETNA OBLAST: PRISTUPAČNOST

Uvod: Pristupačnost je prvo pravilo ciljnih područja UN Standardnih pravila za izjednačavanje mogućnosti jer omogućuje uvjete za ostvarivanje ciljeva u svim ostalim područja života OSI (školovanje, zapošljavanje, kulturni i vjerski život, sport i rekreaciju, obiteljski život...).

Po Članku 9. UN Konvencije o Pristupačnosti u kojem stoji da se OSI treba omogućiti da samostalno žive i u potpunosti učestvuju u svim aspektima života, države potpisnice trebaju poduzeti odgovarajuće mjere da OSI na osnovu jednakosti sa drugima, osiguraju pristup izgrađenom okružju, prijevozu, informacijama i komunikacijama...

Na osnovu svega gore navedenog jasno je da je pristupačnost nešto bez čega OSI ne mogu „normalno“ funkcionirati i ne mogu biti ravnopravno uključene u sustav kao važan dio cjelokupnog sustava. Politika lokalne vlasti u oblasti invalidnosti mora imati dugoročne ciljeve koji se temelje na tome da OSI treba da imaju ista prava kao ostali građani.

Nepristupačnost može povećati socijalnu izoliranost OSI ključnim servisima kao što su obrazovne institucije, socijalne i zdravstvene ustanove.

Većina dosad učinjenog na temu pristupačnosti je učinjeno inicijativom nevladinog sektora.

Pristupi školama su najvećim dijelom riješeni u gradovima iako ne u svim dok je u područnim školama situacija lošija.

2.2.1 PRIORITETNA POTREBA: NA OSNOVU ISPITANIH POTREBA POTREBNO JE UKLONITI ARHITEKTONSKE BARIJERE I OMOGUĆITI PRISTUP OSI NJIHOVOM ŽIVOTNOM OKRUŽENJU

Osigurati OSI pristup sljedećim navedenim objektima, po potrebi se razlikuju od mjesta do mjesta. Potrebe su ispitane i na osnovu njih utvrđena su trenutno moguća rješenja.

Potrebno je osigurati adekvatan pristup:

- mjestu stanovanja;
- radnim mjestima;
- zdravstvenim ustanovama;
- obrazovnim ustanovama(predškolske, osnovne, srednje i visoke škole);
- javnim ustanovama(sud, pošta, banka, centar za socijalni rad....);
- vjerskim objektima;
- ulicama, parkovima;

- trgovačkim objektima;
- osigurati prilagođen javni prijevoz OSI...

Resursi:

- Zakon o pristupačnosti;
- Budžeti (godišnji općinski proračuni, npr investicije u školstvu...).

Rješenja:

- Izraditi plan akcije u suradnji s lokalnim vlastima za uklanjanje arhitektonskih barijera u okruženju i objektima radi adekvatnog stanovanja OSI;
- Kontinuirana suradnja i partnersko odnos između NVO OSI i predstavnika i nositelja vlasti.

Konkretni koraci :

Plansko i osmišljeno uklanjanje barijera i izgradnja pristupačnih objekata i usluga u skladu s potrebama OSI

KORAK	Izgradnja rampe i rukohvata u osnovnim školama „Marko Marulić“ Ljubuški i „Tin Ujević“ Vitina
1	Vremenski rok: općinski plan 2013. god. Procjena potrebnih sredstava: 8.250,00 KM

KORAK	Izgradnja Izgradnja pokretne drvene rampe u vjerskom objektu
2	Postavljanje rukohvata u prostorijama Udruge Izgradnja rampe na zgradi pošte Vremenski rok: općinski plan 2013. god. Procjena potrebnih sredstava: 5.001,98 KM

KORAK	Izgradnja rampi na zgradi MUP-a u Širkom Brijegu
3	Vremenski rok: općinski plan 2013. god. Procjena potrebnih sredstava: 6.661,98 KM

Partneri:

Općine Široki Brijeg, Ljubuški i Posušje i nadležni općinski organi, ravnatelji vrtića, osnovnih i srednjih škola, projektanti, urbanisti i građevinari.

Nosioci:

Općine Široki Brijeg, Ljubuški i Posušje, odjeli za urbanizam i prostorno uređenje, ravnatelji vrtića, osnovnih i srednjih škola, organizacije / udruge osoba s invaliditetom.

**2.3 PRIORITETNA OBLAST:
OBRAZOVANJE**

(Član 24. Konvencije UN o pravima OSI i Pravilo 6 - Standardna pravila UN)

Uvod: Sveobuhvatno, adekvatno i pristupačno uključivanje djece s posebnim obrazovnim potrebama u vrtićki i školski sustav, uz podršku i suradnju lokalne zajednice i resornog ministarstva, koji će zajedno

inicirati uspostavljanje što kvalitetnijih uvjeta za izvođenje nastavno-obrazovnog procesa u predškolskom, osnovnom, srednjem i visokom obrazovanju.

Njegova svrha je da Županija Zapadnohercegovačka, primjenjujući međunarodne standarde, osigura i potiče kvalitetan i svestran razvoj vlastitih resursa, kako bi djeci sa posebnim obrazovnim potrebama, koliko je to moguće, bilo osigurano obrazovanje na lokalnom nivou.

Od ovog plana imat će koristiti društvo u cjelini, jer djeca sa posebnim obrazovnim potrebama dobivaju obrazovanje shodno svojim potencijalima, a nakon toga ostvaruju pravo na određeni vid socijalne zaštite i zapošljavanje, prema svojim predispozicijama i sposobnostima.

U ŽZH ima 13 osnovnih škola, 4 srednje škole, 4 gimnazije, 11 vrtića (5 gradskih i 6 privatnih). Predškolski odgoja pohađah 925 djece, a osnovno i srednje obrazovanje 1.124 učenika. Budući da u vrtićima nema stručne službe tj. ne radi nijedan stručni suradnik (logoped, defektolog...) nema podataka o broju djece s posebnima potrebama.

U osnovnim i srednjim školama ima 256 učenika s posebnim potrebama i 35 stručnih suradnika (1 logoped, 4 defektologa , 2 socijalna pedagoga, 2 socijalna radnika, 5 psihologa i 21 pedagog).

Na zavodima za zapošljavanje u ŽZH imamo 15 pedagoga, 9 psihologa, 10 socijalnih radnika. Na evidenciji zavoda nema nijedan defektolog, logoped i socijalni pedagog. (Svi podatci se nalaze u prilogu).

2.3.1 PRIORITETNA POTREBA:

UPOŠLJAVANJE STRUČNIH SURADNIKA U ČETIRI GRADSKA VRTIĆA U ŽZH EDUKACIJA STRUČNIH SURADNIKA, RODITELJA, UČITELJA I ODGAJATELJA

Konkretni koraci:

Upošljavane stručnih suradnika u gradske vrtiće u ŽZH

1 Detaljne karakteristike potrebe: U ŽZH imamo četiri gradska vrtića u kojima ne radi nijedan stručni suradnik.

Postojeći resursi: Osobe koje se nalaze na Zavodu za zapošljavanje odgovarajuće stručne spreme predviđeno zakonom o radu. Na zavodu se nalazi 15 pedagoga, 9 psihologa i 10 socijalnih radnika.

Rješenje: Upošljavanje jednog stručnog suradnika u gradskim vrtićima u ŽZH.

Mjere koje se trebaju preduzeti:

- Proučiti Zakon vezan za stručne suradnike u vrtićima;
- Proučiti iskustva u susjednoj državi,;
- Prikupiti podatke o broju nezaposlenih stručnih suradnika koji se nalaze na zavodima za zapošljavanje,;
- Edukacija stručnih suradnika.

Vremenski rok: do 2015. god.

Procjena potrebnih sredstava: 75.000,00 KM

Odgovorni subjekti: Općine na nivou ŽZH i resorno ministarstvo

KORAK

Edukacija stručnih saradnika, odgajatelja i roditelja

2

Detaljne karakteristike potrebe: U vrtićima, osnovnim i srednjim školama, domovima zdravlja, zavodima za zapošljavanje i udrugama invalida postoji veliki broj osoba koje bi se željele educirati.

Postojeći resursi: Stručnjaci različitih profila: logopedi, defektolozi, psiholozi, socijalni pedagozi, socijalni radnici, odgajatelji, učitelji, pedagozi, roditelji...

Rješenje: Organizirati potrebnu edukaciju, tj. četiri treninga sa zadanim temama.

Mjere koje se trebaju preduzeti:

- Organizirati predavanja tj, treninge koje će izvoditi eminentni predavači,
- Organizirati radionice, okrugle stolove, tribine... ,
- Nabaviti stručnu literaturu

Vremenski rok: do 2015. god.

Procjena potrebnih sredstava: 8.000,00 KM

Odgovorni subjekti: Općine na nivou ŽZH i resorno ministarstvo

3. NADGLEDANJE I PROVOĐENJE LPAI U ŽUPANJI ZAPADNOHERCEGOVAČKOJ

Monitoring i evaluaciju realizacije plana obavljat će Koalicija „Zajedno kroz život“ o pitanjima osoba s invaliditetom.

Proces nadgledanja provođenja Plana izuzetno je važan pa je potrebno definirati PLAN monitoringa odnosno principe i načine praćenja njegovog provođenja.

Pan nadgledanja i procjene LPAI će obuhvatiti četiri nivoa:

- Nadgledanje i procjena napredovanja provođenja cjelokupnog plana:
- Nadgledanje i procjena pojedinačnih aktivnosti;
- Nadgledanje i procjena promjene određenih situacija u realizaciji LPAI (da li su mjere i rješenja adekvatan odgovor na potrebe OSI);
- Nadgledanje i procjena potrošnje sredstava namijenjenih za realizaciju LPAI.

Svim institucijama i organizacijama dostaviće se Lokalni plan akcije i biće pozvane da dostavljaju sve relevantne informacije iz oblasti svog djelovanja u skladu sa planiranim aktivnostima.

4. PRILOG

Ukratko o članicama Koalicije „Zajedno kroz život“:

Rehabilitacijski centar „Marija naša nada“ Široki Brijeg

Dom za djecu s poteškoćama u tjelesnom ili psihičkom razvoju „Marija naša nada“ ustanova je za rehabilitaciju djece s oštećenjem kognitivnog i/ili motoričkog razvoja.

Otvoren je 05. rujna 2004. godine kao plod suradnje:

- Udruge „Mir i dobro“ iz Italije;
- Udruge „Međunarodno Kumstvo Djetetu Herceg Bosne“ iz Širokog Brijega;
- Udruge roditelja djece s poteškoćama u razvoju „Nada“ iz Širokog Brijega;
- Općine Široki Brijeg;
- Fondacije „Don Carlo Gnocchi“ iz Italije.

Od osnutka do danas jedina je specijalizirana rehabilitacijska ustanova ovog tipa na području Zapadnohercegovačke županije i financira se isključivo iz donacijskih sredstava.

U Domu za djecu s poteškoćama u tjelesnom i/ili psihičkom razvoju „Marija naša nada“ djeca s tjelesnim i psihološkim poteškoćama, uz primjenu specifičnih metoda i tretmana, uključena su u tri različite skupine:

- skupina djece s oštećenjem kognitivnog i adaptivnog funkcioniranja na nivou umjerene duševne zaostalosti;
- skupina djece s oštećenjima kognitivnog i adaptivnog funkcioniranja na nivou teže duševne zaostalosti;
- skupina mladih odraslih osoba korisnika poludnevnog tretmana u radionicama za radnu terapiju;
- djeca korisnici ambulantnih usluga s kombiniranim oštećenjima.

Rad u našoj ustanovi organiziran je kroz dnevni, poludnevni i ambulantni tretman. Kako bi se rehabilitacijski tretmani prilagodili potrebama svakog djeteta za svako dijete kreira se primjereni program odgoja, obrazovanja i rehabilitacije. Zbog toga se procjenjuje djetetov razvojni potencijal (razina emocionalnog, socijalnog i intelektualnog razvoja, funkcionalni vid, govorni razvoj te edukativni i zdravstveni status djeteta). Zadaća stručnog tima je praćenje napredovanja djeteta te predlaganje potrebnih potreba u programu odgoja, obrazovanja i rehabilitacije. U radu stručnog tima sudjeluju: specijalist fizijatar, psiholog, viši radni terapeut, viši fizikalni terapeut, defektolog, socijalni radnik, glazbeni terapeut, likovni i tehnički terapeut te odgojitelji.

Udruga osoba s invaliditetom Općine Posušje

Naša Udruga je osnovana 27. 02. 2007. godine. Od Općine smo dobili ured i prostor za radionicu u prizemlju zgrade na adresi Trg Hrvatskih Velikana br 5. Udruga ima ukupno oko 200 članova, od čega je 97 djece i mladih. Radionicu imamo tri puta tjedno, gdje aktivno sudjeluje do 15-ak članova. Bavimo se izradom aranžmana za različite prigode, a u tijeku je izložba za Božićne blagdane u našim crkvama. Izrađujemo poklone za mladence.

Naša Udruga djeluje na razne načine prema svojim mogućnostima, a to su:

- odlazak na izlete;
- obilježavanje dana OSI Općine Posušje dana 29.04.;
- organiziranje koncerata;
- odlazak članova iz radionica na more i proslava njihovih rođendana kroz godinu;
- odlazak na seminare i edukaciju za rad u radionici;

- odlazak u sportske klubove (taekwando);
- pomaganje materijalne i novčane pomoći siromašnim članovima prema našim mogućnostima;
- njegovanje i razvijanje solidarnosti zajedništva, humanosti i prijateljstva među članovima;
- praćenje zaposlenosti i poticanja zapošljavanja;
- upoznavanje javnosti s problemima OSI i promicanje načela i ostvarivanje prava svih građana na isti način života.

Humanitarna organizacija „Prijatelj“ Ljubuški

Humanitarnu organizaciju „Prijatelj“ osnovala je grupa mladih studentica Socijalnog rada, u svrhu poticanja, prikupljanja i raspodjele humanitarne pomoći djeci s teškoćama u razvoju i osobama s invaliditetom; starim, bolesnim i nemoćnim osobama, kao i u svrhu razvijanja volonterizma, osobito među mladima. Također, jedan od osnovnih razloga osnivanja HO „Prijatelj“ jeste želja za poticanjem i razvijanjem socijalizacije i integracije marginaliziranih skupina u društvu, kao što su djeca s teškoćama u psihofizičkom razvoju. Potrebu za aktivnim radom prepoznali smo našim prvim susretom s djecom i njihovim roditeljima, te smo nastavili aktivno raditi s ovom populacijom.

HO „Prijatelj“ broji 50-tak članova – djeca s poteškoćama u razvoju, te osobe s invaliditetom. Što zajedno s roditeljima čini preko 100 članova. Članovi su različitih starosnih dobi, od djece predškolske dobi, osnovnoškolske dobi, do osoba koje su završile školovanje (ukoliko su pohađale nastavu). Riječ je o kombiniranim poteškoćama – mentalna retardacija (lakša, umjerena, teža i teška), motoričke smetnje, fizičke poteškoće i sl. Isto tako, članovi Udruge su i roditelji djece, koje nikako ne bismo smjeli izostaviti i s kojima je također potrebno raditi. Obitelji ovakve djece su gotovo jednako marginalizirane, neshvaćene i isključene iz društvenog života.

Stručni suradnici udruge, kao i sami voditelji iste rade isključivo volonterski, bez naknade!

Svrha i ciljevi HO "Prijatelj" su (prema statutu):

- Poticanje, prikupljanje i raspodjela humanitarne pomoći;
- Pomoć djeci i osobama s posebnim potrebama, kao i socijalno zbrinjavanje istih;
- Pomoć starim, bolesnim i nemoćnim osobama, osobama u teškim socijalnim prilikama, te socijalno zbrinjavanje istih;
- Zalaganje za poštivanje i promicanje ljudskih i građanskih prava i sloboda, za socijalnu pravdu, demokraciju, ravnopravnost spolova, religiju i kulturu, kao pomoć socijalno ugroženim osobama;
- Poticanje i organiziranje edukacije građana, kao i poduzimanje drugih aktivnosti (seminara, savjetovanja, javnih tribina, izložbi, radionica i škola), radi podizanja svijesti Društva i građana prema kategorijama koje su socijalno ugrožene;
- Poticanje, unaprjeđenje i očuvanje biološke raznolikosti i prirodnih uvjeta za život i zdravlje ljudi;
- Organiziranje kulturno društvenih, športskih i zabavnih manifestacija, s ciljem pomoći djeci s posebnim potrebama, starim, bolesnim i nemoćnim osobama;
- Razvijanje volonterizma i humanitarnog djelovanja;
- Poticanje projekata čiji je cilj sukladan ciljevima HO "Prijatelj";
- Suradnja s organizacijama sličnog tipa.
- Aktivni smo već 3 godine. Kroz taj period, realizirali smo razne projekte: redovne kreativne radionice i radne terapije za djecu s poteškoćama u psiho-fizičkom razvoju, radne terapije za roditelje (uz pružanje moralne potpore), humanitarni koncert, razne jednokratne pomoći, administrativna potpora, javne tribine i edukacije, i sl.
- Sredstva za rad i sve aktivnosti osiguravamo aplikacijom projekata i stalnim zalaganjem. Građani su prepoznali kvalitetu rada i pružaju nam potporu u obliku donacija i vlastitog angažmana.

Udruga roditelja djece s posebnim potrebama „Duga“ Ljubuški

Udruga roditelja djece s posebnim potrebama "Duga" Ljubuški osnovana je 2007. godine, broji oko 50 članova. Udruga "Duga" je humanitarna, izvanstranačka, nevladina i dragovoljna organizacija koja okuplja roditelje djece s posebnim potrebama kao i druge građane koji joj pristupe u cilju ostvarivanja svih vrsta i oblika pomoći i podrške invalidnim osobama i njihovim obiteljima. Cilj joj je da okupi roditelje i djecu s invaliditetom kako bi putem predavanja, seminara, radom kroz radionice i razmjenom iskustava, pomogla roditeljima u radu s njihovom djecom, kako bi se djeca što brže i više integrirala u radnu i životnu sredinu. Udruga djeluje na području općine Ljubuški, Županije Zapadnohercegovačke.

Udruga roditelja djece s posebnim potrebama „Nada“ Tomislavgrad

Udruga roditelja djece s posebnim potrebama "Nada" Tomislavgrad, počela je s radom, upisom u registar udruženja građana koji se vodi u Ministarstvu pravosuđa i uprave Hercegbosanske županije, s danom 18. siječnja 2001. godine pod rednim brojem R-3/2001.

Osnovna djelatnost udruge je:

- psihosocijalna pomoć djeci i roditeljima;
- savjetodavni rad s roditeljima djece s posebnim potrebama;
- organizacija edukativnih seminara, okruglih stolova s različitom tematikom;
- okupljanje što većeg broja roditelja djece s posebnim potrebama;
- prikupljanje novčanih sredstva za aktivnosti;
- nabavka određenih ortopedskih i sličnih pomagala;
- socijalizacija djece s posebnim potrebama;
- uključivanje u sustav školovanja;
- povećanje kvalitete življenja djece s posebnim potrebama uopće u zajednici itd.

Kada smo u mogućnosti nabavljamo stvari potrebne našim članovima: pelene, katetere, trakice i aparate za mjerenje šećera u krvi, bezglutensko brašno, pružamo financijsku pomoć roditeljima prilikom odlazaka na specijalističke preglede djece kako u veće centre BiH tako i u inozemstvo...

Udruga "Nada" počela je s aktivnijim radom u rujnu 2003. godine od kada se ozbiljnije počelo s prikupljanjem podataka o djeci s posebnim potrebama na području općine Tomislavgrad.

Udruga trenutno skrbi o 70 djece s raznim oblicima posebnih potreba (psihički i tjelesno invalidne osobe, oboljeli od dijabetesa, maligna oboljenja itd.).

U udruzi je uposlen fizioterapeut koji svakodnevno radi sa djecom pružajući im potrebnu rehabilitaciju.

Udruga "Utjeha" Široki Brijeg

Udruga građana, roditelja, prijatelja osoba s invaliditetom i posebnim potrebama "UTJEHA" Knešpolje bb Široki Brijeg je osnovana 25.01.2005.god.

- Udruga ima 60 članova;
- U sklopu udruge djeluje radionica za prikupljanje, reciklažu i preradu stare plastike i to: PVC-a, stolova, stolica i gajbi;
- Udruga je kroz razne projekte obučila 17 osoba za rad na strojevima koje imamo u radionici i isto tako kroz projekte smo uspjeli zaposliti stalno 7 osoba sa invaliditetom, a protekle dvije godine imamo samo jednu zaposlenu osobu;
- Udruga djeluje na području cijele Zapadnohercegovačke Županije, te je poznata po jedinstvenom projektu kojeg rade osobe s invaliditetom i ujedno su zaposlene;

- Udruga već 6 godina redovno sudjeluje na Mostarskom sajmu gospodarstva Mostar, sajmu Zeps Zenica i manifestaciji "PROBUDITE SE" Sarajevo;
- Udruga također sudjeluje na raznim treninzima, seminarima i konferencijama diljem FBiH i ostalih država.
- Udruga u budućnosti ima planove zaposliti još osoba s invaliditetom i proširiti proizvodnju;
- Ono što moramo napomenuti i istaknuti da udruga nije niti u proračunu Općine Široki Brijeg ni Zapadnohercegovačke Županije;
- Udruga radi na zapošljavanju osoba s invaliditetom;
- Podizanju svijesti ostalih građana da osobe s invaliditetom nisu manje vrijedne te da nas shvate kao ravnopravne članove društva i neomalovažavaju.
- Kontakt osoba je: Tatjana Kosak
- E-mail: udrugautjeha@net.hr
- Kontakt mobitel: 063/348-113

Ljudska prava i sredstva za postizanje
jednakih mogućnosti

Uključivanje oblasti invalidnosti
u lokalne politike

Popis potreba osoba s invaliditetom
i postojećih resursa zajednice

Planiranje usmjereno
na osobu

Izrada nacrtu lokalnih planova
akcije u oblasti invalidnosti

Izrada Akcionog plana finansirana od strane:

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Vlada Federacije Bosne i Hercegovine
Ministarstvo rada i socijalne politike

www.fmrsp.gov.ba

Uz tehničku podršku:

